

לבישת טלית קטן בזמן הזה

השאלה היסודית היא באיזה גדר של חובה זו החובה נמצאת. יש כאן שלש אפשרויות: האחת שהיא חובת טלית כלומר שחייב אדם לעשות ציצית בכל בגדיו של ארבע כנפות; השנית, שהיא חובת גברא כמו חובות תפילין ולולב וכדומה להן ועליהן כתב הרמב"ם בהל' ברכות פי"א הל' ב' וז"ל שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה וכו' ואלו הן נקראין חובה לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות ע"כ; והשלישית שהיא חובת גברא כמצות מזוזה ומעקה וכדומה להן שעליהם כתב הרמב"ם שם וז"ל ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה וכו' שאין חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה וכו', עכ"ל.

בגמרא מנחות דף מ"ב ע"ב אית פלוגתא דאמוראי. רב נחמן אליבא דרב סבר דמצות ציצית חובת גברא, ורב חסדא אליבא דשמואל סבר דהיא חובת טלית. ובגמרא אמרינן שם מ"ב ע"א רב נחמן אשכחיה לרב אדא בר אהבה רמי חוטי וקא מברך לעשות ציצית. א"ל מאי ציצי קא שמענא? (ומסביר רש"י ליגלג כלומר מאי וצונו אני שומע לשון בתמיה, שאין המצוה היא לעשות ציצית אלא להתעטף בציצית והיא דוקא חובת גברא.) הכי אמר רב ציצית אין צריכה ברכה (זאת אומרת, לפי רש"י בשעת עשייתה). ולעיל מ"א ע"א אמרינן רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן וכו' אמר ליה מי סברת חובת גברא הוא, חובת טלית הוא! אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא (ז"א בגדים שמונחים ומקופלים בתיבה) חייבין בציצית. וכלל מפורסם שהלכה כרב באיסורי (ראה בכורות מ"ט ע"ב ומקבילות).

ונפקא לן מהאי גמרא שאפילו למ"ד ציצית חובת גברא חובה זו מצוה ולא חובה כפי ההגדרה של הרמב"ם שהובאה למעלה. ולפי הגירסא המתוקנת ע"ד שיטה מקובצת למנחות מ"א ע"א דמלאך אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא (שרש"י מסביר דלא הוה ליה ציצית כדאמרינן לעיל משום כסות לילה). א"ל קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא (רש"י שם מסביר כגון אותן שלנו שהן עגולין ואין לה אלא שני כנפים למטה

שפטורה (מציצית) בסיתוא, ציצית מה תהא עליה? א"ל ענשיתו אעשה (שלפי התוס' שם ד"ה ענשיתו אעשה שאין אדם חייב לקנות טלית המחוייב אם אין לו. ג"כ עיין בשבת קי"ח ע"ב אמר רב נחמן תיתי לו וכו'). אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא היינו דמחייב דלא קא רמי וכו' אלא מאי חובת גברא הוא? נהי דחייביה רחמנא לגברא כי מיכסי טלית דבת חיובא, לאכסויי מי חייביה? (ומסביר רש"י כי מיכסי טלית בת חיובא הראוי לציצית חייביה רחמנא לגברא; לאהדורי בתר טלית בת חיובא ולאכסויי בה מי חייביה?) אלא הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשך מציצית (ז"א לפי רש"י תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית). וכן אמרינן כאן שזו מדת חסידים ראשונים כלומר מדת אותם שעושים לפנים משורת הדין ומחמירים על עצמם.

לפיכך, ציצית חובת גברא במושגה של מצוה ולא במושגה של חובה בדיוק. וכן פסק הרמב"ם בהל' ציצית פ"ג הל' י' אבל בגדים הראויים לציצית כל זמן שלא יתכסה בהן אדם אלא מקופלים ומונחים פטורין מן הציצית שאינה חובת הטלית אלא חובת האיש שיש לו טלית עכ"ל. וכן פסקו אלפסי והרא"ש. וכתב מרן בטור או"ח סי' י"ט בב"י ד"ה אין וכיון ששלשה עמודי ההוראה מסכימים דחובת גברא הוא אין לספק בדבר. אמנם סיים הרמב"ם פסקו בהל' ציצית פ"ג הל' י"א בזו הלשון אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים עכ"ל. (ועיין פסחים פ"ד, מ"ה). אולם נ"ל שאין כוונת הרמב"ם אלא לטלית-גדול. מקורה של לבישת טלית קטן תחת בגדים החיצונים הוא במנהג אשכנז. עיין תשובות מהר"ם מרוטנבורג, הוצ' כהנא, סי' י' וי"א ובמרדכי, הל' ציצית סי' תתקמ"ג. וכן כתב בעל הטורים או"ח סי' כ"ד מכל מקום טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן מצויץ שילבש אותו כל היום כי עיקר מצותה זכירת המצות ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך וכו'.

אמנם יש להקשות אם מצות ציצית שקולה כנגד כל המצות כולן שנא' והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם וגו' (במד' ט"ו:ל"ט; ועי' מנחות מ"ג ע"ב ורמב"ם סוף הלכות ציצית) למה לית מאן בגמרא דאמר דהיא חובת גברא במושג החזק כמו חובת תפילין שאי אפשר להפטר ממנה אבל מר סבר שהיא חובה במושג הרפה של מצוה ומר סבר שאינה חובת גברא כלל אלא רק חובת הטלית ועוד, אפילו בזמן הזה מצות ציצית נוהגת כל היום מה שאינה כן במצות תפילין בזמן הזה? (עיין שבת מ"ט ע"א ותוד"ה כאלישע ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ובר' לוי גינצבורג, פירושים וחידושים בירושלמי, ח"א עמ' 261-263, ובפסחים קי"ג ע"ב תוד"ה ואין).

ול"נ לתרץ שאין ציצית שקולה כנגד כל המצות כולן אלא בזמן שיש בציצית פתיל תכלת כשאומרים בברייתא בגמרא מנחות מ"ג ע"ב תניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונים? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. ואע"פ ששונין במנחות פ"ד מ"א ובגמרא ל"ח ע"א (וכן הלכה לפי הרמב"ם בהל' ציצית פ"א הל' ד') "התכלת אינה מעכבת את הלבן", בכל זאת בלי תכלת המצוה היא פוחתת. לכן כשהמלאך הוכיח את רב קטינא במנחות מ"א ע"א הגירסה בגמרא דידן "ציצית של תכלת מה תהא עליה" בודאי טעות סופר וצ"ל "ציצית מה תהא עליה" (ועיין בשיטה מקובצת ובדקדוקי סופרים שם) כיון דבימי רב קטינא לא היתה להם תכלת מחלזון. (עי' שם דף מ' ע"א.) וכן כתב הרשב"א (בתשובות ח"א סי' תתע"ח, למרות שאין ההלכה כמותו) שמכאן אוסרין לצאת בטליתות שלנו בשבת מחוץ לעירוב שטליתות שלנו שמא אינם עשויין כדין וכמו כן אין לנו תכלת והעיקר הוא התכלת.

ויש ללמוד ממצות אחרות שאע"פ שאינן מצות גמורות בזמן הזה עדיין זריזים לעשות אותן כמו מצות מרור בפסח בזמן הזה כיון שאין לנו קרבן פסח. (עי' פסחים ק"כ ע"א.) וכן הוא בברכת כהנים בזמן הזה כיון שאין אנחנו יכולים לבטא את שם המפורש. (עי' תוספתא סוטה י"ג, ח' ובסוטה ל"ח ע"א ותוד"ה והרי וביומא ל"ט ע"ב ובקידושין ע"א ע"א וברמב"ם הל' תפלה פי"ד ה"י ובש"ע או"ח סי' קכ"ח סעי' מ"ד וברמ"א שם.) וכן הוא בספירת העומר בזמן הזה כיון שאין לנו עומר. (עיין מנחות ס"ו ע"א ורש"י ד"ה אממר ותוד"ה זכר.) לפיכך נ"ל שמצוה זו היא פחותה ממה שהיתה בשנים קדמוניות מה שאינו כן במצות תפילין לולב וסוכה וכדומה להן. ואעפ"כ עלינו להזהר יותר במצוה הפחותה הזאת בזמן הזה שעדיין היא מצוה כשאר מצות תורתנו הקדושה.

סוף סוף כהלכה למעשה עליך ללבוש טלית קטן בכל עת ובכל זמן. ושונין בסוף מכות רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנא' (ישעי' מ"ב, כ"א) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ועוד, אמר רבי יצחק בדברים רבה ד', ח' מי שהוא אוהב מצות אינו שבע מן המצוה.

ודע שהאחרונים חולקים אף ורק על מקום לבישת טלית קטן. לפי המחבר (או"ח סי' ח' סעי' י"א) ולפי המגן אברהם (שם ס"ק י"ג) ולפי המשנה ברורה (או"ח סי' ח' סעי' כ"ו) צריכות הציציות להראות מבחוץ לבגדים. אבל לפי ולפי מנהג האר"י (במגן אברהם שם, וראה גם ערוך השלחן או"ח ס' ח' סעי' י"ז) צריכות הציציות להשאיר מבפנים לבגדים. וזהו מנהג ספרד. ראה אוצר המכתבים לרב יוסף מאשש, ח"ג אלף תשס"א. ול"נ שזוהי הדרך הטובה ביותר בזמן הזה שלא תבזה אחרים כמו שמזהיר ר' זעירא בירושלמי ברכות סוף פ"ב.

גם תזכור את אזהרת הלל הזקן "בשעת מפזרין כנס" (תוספתא ברכות

ו,כב). עיין היטב תשובת ר' עובדיה יוסף על ענין זה במיוחד (שו"ת יחווה דעת ח"ב, סי' א') במה שכתב בפירושו ובמה שנרמז "בין השורות". וגם נ"ל שיש כאן חשש "לא תתגדדו" (דברים יד:א; יבמות י"ד:א; ספרי דברים סי' צ"ו עם הערת רבינו ומורנו פרופ' אליעזר אריה הלוי פינקלשטיין זצ"ל שם, עמ' 158).

מאת הרב דוד הזרחי נובק בשם וועד ההלכה של האיחוד למען היהדות
המסורתית